

INPOLDERING

ACHTER UITHUIZEN - UITHUIZERMEEDEN

DIBLIOTHEEK
C514
Directie v.d. Waterstaat

1943

C514

IN-FOLDING ACHTER

VITHUIZEN - VITHUIZENRECHTEN.

Bijlagen

- no. 1. vergelijking dijken lange meer en achter Vithuizen.
2. foto's van den beschadigden dijk, Mei 1943.
3. kavel- en wegaloeten volgens plan der Domeinen.
4. bestaande kavels en plan der eigenaren.
5. lijst van bezittingen der eigenaren.
6. brief voorzitter der ingelanden aan Cultuurtechnischen Dienst.
7. bezwaarschrift ingevolge wet van 1904.
8. uittreksel Groninger Landbouwblad.

NORMAAL

VERVOLGENDE AANMERKINGEN - VERVOLGENDE

De plannen van Dunsin, zooals die gedeeltelijk reeds werden uitgevoerd, gedeeltelijk in het voornemen liggen verder uitgevoerd te worden, hebben zooals bij de besprekingen eerder reeds is gelyken (vergadering ten bureaus van het Nationaal Plan d.d. 5 Februari 1943, verschillende vergaderingen van de Landwinningcommissie) een drievoudig aspect. Zij kunnen :

- A. technisch
- B. economisch
- C. sociaal

worden bezien. De hieronder volgende beschouwingen zijn gegrond op het besluit No. 145 van 4 April 1942 van het technisch bureau "Unie van Waterschapshouders", op de nota van Ir. Verbeuren (Dunsin) van 5 Aug. 1943 en op de nota's 776 en 778 van voornoemd technisch bureau, welke op zelf ter plaatse verzamelde gegevens. De geleerde criticus heeft ten doel een eventuele herhaling van het voorstel, om te landbare en ecologische plannen te voorkomen.

A. Technische bezwaren.

§ 1. Onverwachte bestandsveranderingen voor den nieuwe dijk.

De dijk is lang 10,6 km en sluit een polder in, die vooral in het westen smal is, al. slechts 300 m. Hoewel men dus beter had kunnen wachten tot de strook inlander breeder gemaakt zou zijn (men is hier in de buurt met landwinningwerken bezig) was het de opzucht van de bezetting om dit terrein zoo snel mogelijk in te polderen ter wille van de verdedigingsrichting in oorlogstijd. Men niet te veranderen omstandigheden was voorts, dat eerst met den dijkbouw begonnen kon worden toen het goede seizoen van 1942 reeds gedeeltelijk voorbij was en men de zekerheid had, dat de geheele dijk niet vóór 1 November gereed kon komen.

De bouw van den dijk kan vergeleken worden met die, welke door ondergetekende werd uitgevoerd langs den Aaer in Noord-Brabant in 1941 (besluit No. 16). De kruinhoogte van dezen Aerdijk was in aanleg hooger, al. 7.00 + N.A.P. tegen 6.50 + voor den dijk van Vithuisen (bijlage 1); de grondslag was in Brabant bepaald veel alchter en vooral lager. Het veldmatig profiel was langs den Aaer 130 m², die alchter Vithuisen slechts 83 m². Overigens geschiedde de uitvoering op dezelfde wijze als die alchter Vithuisen, al. door de kern met mud op te spuiten en de bekledingstiel en de randen uit het achterliggende land te betrekken en de gewekte gaten met klei van elders weer aan te vullen. Er kwam daarbij echter dit verschil nog voor, dat bij den Aaer het mud met behulp van sleepboten en sleepstaken moest worden

aangevoerd, hetgeen niet alleen deze transportkosten vergrootte, doch een dubbele verwerking noodzakelijk maakte. Achter Uithuizen perste de zuiger, die het zand dicht bij den te maken dijk zoog (een evenwijdig met den dijk loopende geul ontstond zodoende) onmiddellijk in den dijk.

De Amerdijk, welke met den dijk achter Uithuizen vergeleken kan worden, kostte gemiddeld $\frac{f\ 282.000}{2500\ m} = f\ 113$ per m, het opvullen van kleigaten en het sloopen van een duiker en gebouwtjes inbegrepen, en volgens dezen maatstaf had de dijk achter Uithuizen belangrijk goedkooper moeten zijn. Immers de werkwijze was eenvoudiger, de profielsinhoud 36% kleiner, de wegzakking nihil, het opvullen der kleigaten niet in het bestek begrepen. Alleen was het risico op het wad iets grooter en moest er een geul gebaggerd worden van 1600 m lengte tusschen de Eems en den dijk (zie bijlage 4).

Dit motiveert echter niet de hooge kosten, die de aannemer van het bestek vergoed heeft gekregen, n.l. f 2400000 of f 225 per m. De toegangsgeul uit de Eems zal ongeveer $1600 \times 25\ m^2 \times f\ 0,25^x = f\ 10000$ hebben gekost en de dijk, de aannemerswinst inbegrepen, vermoedelijk niet meer dan + f 80 per m (ruim berekend), zoodat ongeveer f 1,650000 risico-premie gerekend moet zijn voor een werk van ongeveer f 80 x 10600 m = f 850000.

Deze eigenaardige verhouding is wel verklaarbaar. De besteksbepalingen waren n.l. zoodanig, dat de aannemer gedwongen was een zeer groote risicopost in zijn begroting op te nemen. Daar te laat in het seizoen begonnen werd om het werk vóór den winter gereed te krijgen werd bepaald: Par. 31 "Nadere voorwaarden voor de voorloopige oplevering op 1 November 1942. 1e. Het voorland, zoodanig het buitenbeloop tot 5 m + N.A.P. moeten volledig zijn afgewerkt volgens de bepalingen van het bestek," Dus in plaats van te bepalen, dat de dijk vóór 1 November voor bijv. twee derden der lengte geheel bekleed en goed onder profiel gereed moest zijn, werd bepaald, dat het buitenbeloop slechts tot 5 + moest worden afgewerkt. Het binnentalud was onverdedigd gedacht. De kruin was dus 1,50 m te laag en het w^{as} vooruit te voorzien, dat dit niet gereed gekomen lichaam bij een normalen storm zoodanigen overslag zou ondervinden, dat de golven het losse zand van het binnentalud zouden aantasten en daarmede tevens de kruin en het bekleede buitenbeloop.

x) Goedkoope eenheidsprijs omdat de zuigers hier toch moesten zijn en deze het zand onmiddellijk op het wad konden persen.

Insere kost volgens de statistiek te Delfzijl een stand van 3,00 + N.A.P. gemiddeld eens per jaar voor en moeten golfoploopen van 3 m (golfhoogte tusschen top en dal dan 1,40 m) hier spoedig voorkomen. Het is dan ook logisch, dat de aannemer op een risico van ongeveer f 1500000 rekende. Het risico voor de zuigers zelf zal hij ook vermoedelijk vrij hoog hebben aangeslagen, hoewel later gebleken is, dat dit niet groot was. Aldus kost men tot een aannemersprijs (benederd) van :

normale kosten	f 850.000
risico inz.par. 31	" 1500.000
risico voor materieel..	" <u>150.000</u>
aannemingsom	f 2400.000

Wanneer men twee derde of drie kwart van de dijk lengte goed aan buiten en binnenzijde had afgewerkt en de kruin op de bestekshoogte van 6,50 + had gemaakt, zou dit lichaam bij den storm van 7 April 1943 rondom in het water gelegen hebben, doch overigens slechts weinig schade hebben geleden. Thans sloegen de golven over de kruin van 5 m + en vernielden het gemaakte noodanig, dat een schade van ongeveer f 1000.000 optrad (zie foto's van bijlage 2). De risicopost, die de aannemer naar het schijnt in zijn begroeting opnam, was dus ten naeste bij verantwoord.

Een bestekbepaling, die den aannemer bepaald noodzakte op een hooge risicopost te rekenen, was de volgende : par.24 "Schade. Alle schade, welke ook, gewone of buitengewone, die tijdens de uitvoering dezer werken daaraan, alsmede aan de te gebruiken bouwstoffen, enz. mocht ontstaan, is geheel voor rekening van den aannemer Niet voor rekening van den aannemer is :

1. De schade gedurende den tijd, gelegen tusschen den aanvang van het werk en 1 November 1942, ontstaan door een stormvloed van meer dan 2,40 m + (golfoploop niet meegerkend) volgens de waarschuwing aan de Rijkspoliceaal te Delfzijl.

2. De schade gedurende den tijd, gelegen tusschen 1 November 1942 en de tweede oplevering door een stormvloed van meer dan 3,50 m + volgens de waarschuwing aan de policeaal te Delfzijl

De aannemer moest dus, daar hij lang niet voor 1 November gereed kon zijn, rekenen op een vloed van 3,49 + . Niet bij een golfoploop van 3 m tellende, kost men tot 6,50 +, zodat de voorgeschreven dijk van 5 m + in dat geval zeker sterk zou worden overslagen.

Bij den vloed van 7 April 1943 kwam te Delfzijl een stand van 3,53 + voor. Voor den aannemer was een ^{het} groote neevaller, dat de vloed

juist 3 en boven de gestelde grens geweest is en dat hij dus de risicopost niet behoefde uit te geven; voor het Rijk was het een schade van + f 2500.000 . Immers betaalde het Rijk eerst de risicopost aan den samenner (f 1500.000) en daarna de schade zelf (f 1000.000). Wanneer in een werk zoveel risico zit (hier bijna 200%) kan het Rijk deze beter voor eigen rekening nemen en dan betaalt het de eventuele schade enkelvoudig. Hier had men echter ook het risico nagenoeg geheel kunnen vermijden door tegen den winter een gedeelte van den dijk geheel gereed te maken.

De frequentie van een vloed van 3,50 + te Delfzijl is $\frac{1}{4}$, d.w.z. gemiddeld komt hij eens per 4 jaren voor. De vloed van 7 April 1943 was dus niet abnormal hoog. Gemiddeld eens in 50 jaren kan te Delfzijl een stand van 4,50 + worden verwacht, of hooger, te Noordpolderzijl van 4,58 + of hooger. Had men deze frequentiekruisen geraadpleegd of vooraf advies ingewonnen bij den Rijkswaterstaat, dan hadden deze schaden niet behoeven voor te komen. Niet alleen bedroeg de directe schade voor het Rijk hier ongeveer f 2500.000, doch de kwelder werd gedeeltelijk met het zand uit den dijk overdekt en er moesten nieuwe ontzodingen en ont-kleifingen plaats hebben, omdat de toch reeds sagere polder nagenoeg van klei en voor een aanzienlijk deel van soden is ontstaan. Deze indi-recte schade is eveneens zeer groot.

§ 2. Dijksbekleding.

De voorgeschreven dijksbekleding bestaat uit een laag klei van 0,50 m dikte, waarop eene besoding van kwelderzoden. Voorland ontbreekt, doch op 1 à 1,50 m + is, voorzover niet aanwezig, een berm aangebracht van 25 m breedte. Deze berm is te laag en te smal om de golven bij hooge vloedden te breken of daarbij den golfloop tegen het dijksalud te ver-minderen. Voor zinder hooge vloedden biedt deze berm uiteraard wel voor-deel.

Deze dijksbekleding komt overeen met de lange de walpolders ge-bruikelijke. De zode moet den nieuwen dijk in hoofdzak beschermen; waar deze goed is komt weinig beschadiging en doorbrek voor; waar zij niet goed is, is het gevaar voor beschadiging groot. Het materiaal, waaruit de kleibekleding van den nieuwen polder bestaat is vrij zandig, over-als trouwens de geheele polder. De kleiputten bevinden zich nabij den Bemdijk. Het scherven en aanstopen van de kleilaag geschiedde vanoo-delijk onder invloed van de oorlogsomstandigheden slechts oppervlakkig en weinig intensief. De soden werden (door gebrek aan personeel ?) be-paald slordig met tussenruits en zonder veel verband op het buiten-talud neergelegd. Dit geschiedde in den zomer en in den herfst, zodat

van een beworteling vóór den winter geen sprake kon zijn, noch voor dien van 1942/43, noch voor dien van 1943/44 bij de opnieuw gelegde soden. Overigens werd de bezoding in 1942 beter en met meer zorg aangebracht dan in 1943 en ook bekraamt. Niettegenstaande dat bleven er bij den storm van 7 April 1943 weinig soden op hun plaats.

De ervaring bij de wadpolderdijken leert, dat de zee bij storm gaten slaat in het buitentalud. Eenreizigs is dit terug te voeren tot de zandigheid van het bekledingsmateriaal, anderzijds tot de hevigheid van den golf -slag op de Wadden. Vooral wanneer geen voorland aanwezig is, heeft een buitentalud van een wadpolder het naar te verduren. Slechts met de uiterste zorg is het tot nog toe mogen gelukken de granglooiingen van de wadpolderdijken voldoende goed te maken. De dijken moeten steeds met schepen worden beweeld, de veekrand moet telkens snel worden verwijderd, de dijkschuttingen moeten tegen den winter opgeruimd worden, en elk voorjaar moet er "gekruid" worden. Dit laatste is zeer belangrijk : uit den buitembarsloot, waar de fijnste slijdeeltjes bezinken, wordt de slijb in gedroogden kruiselvorm over het buitentalud gestrooid, zodat de zode steeds hechter en dikker wordt en tevens de kiellag in dikte toeneemt. Vooral hierdoor verkrijgt men een uitstekende grammat en een vast buitentalud. Gedurende de eerste jaren blijft dit buitentalud echter zwak en ondervindt men daarbij steeds schaden. Het valt te betwijfelen of het talud van den thans gemaakte dijk in de eerste decennia voldoende sterk zal worden, temeer daar hij noordelijker ligt dan een der vorigen en het dichtst bij diep water is gelegen. Vooral het westelijk gedeelte ligt op de stormstreek en verkeert daardoor in dezelfde ongunstige positie als de beruchte Lauwarpolderdijk, welke er ten westen aan grenst.

Daarbij komt, dat de dijkskern bestaat uit gespoten wadsand, waaruit alle slijb, dus allen samenhang, verdwenen is en dat wegens grootere rijfheid minder weerstand heeft dan duinzand. Is in het buitentalud van den nieuwen dijk dus eenmaal een breuk geelagen, dan zal deze spoedig veel grooter worden. Bij de vroegere dijken werd de kern van wadsand aangevoerd met kar of wagen en deze kern bezit nog eenigen samenhang, zooals bijv. bij den storm van 7 April 1943 bleek bij de bressen van den Linthorst Homanpolder (de Slikken) , die in 1939 was aangelegd met werklozen.

Men zou het buitentalud van den nieuwen dijk kunnen gaan verdedigen met een steenbezetting, doch dit wordt bijzonder kostbaar. Een bakstenglooiing is onvoldoende, zooals de kleine vakjes op den dijk van den Linthorst Homanpolder hebben bewezen. Betontegels en betonplaten

hebben nergens goed voldaan, zoodat men moet denken aan een steenglooiing, welke, ^{in lichters} gezien de slechte bereikbaarheid en het herhaaldelijk overvloedig/ongeveer f 25,- per m² mal moeten kosten. Deze glooiing zal tot ongeveer 4 m + moeten rekken (een vloed van 3 m + kost gemiddeld eens per jaar voor, een van 4,50 m + gemiddeld eens in 50 jaren), zoodat de verdediging van 10000 m lengte en een breedte van 12 m een som van f 3000.000 zal vragen of $\frac{3000.000}{650 \times 12} = f 4600$ per ha.

Verstandiger schijnt dan echter een zeer snelle bevordering van de landwinning en van een zeer goed onderhoud van den dijk. Men kan rekenen, dat met de kunstmatige landwinningmiddelen, welke thans ook elders langs de Groningsche kust worden gebruikt, het wad bij den nieuwen dijk jaarlijks ongeveer $\frac{1}{2}$ m kan worden opgehoogd. Met zeer krachtige middelen is dit misschien (?) te versnellen tot 5 m per jaar. Rekent men, dat 1 m hoogte moet worden gewonnen, en dat de bezinkingsvakken 400 m breed zijn, dan kan men deze breedte in 20 jaren mogelijk bereiken.

§ 3. Bewoning van den nieuwen polder niet toelaatbaar.

De nieuwe polder is verdeeld gedacht in 51 kavels, welke gelegen zijn aan een oost-west geprojecteeren weg, welke voor het oostelijk gedeelte midden tusschen den ouden en den nieuwen dijk ligt. Aan dezen weg zijn de boerderijen gedacht, terwijl in het midden van den polder een bebouwingsterm geprojecteerd is voor den aard, den timmerman, arbeiders, enz.

Hoe goed de vroegere wadpolderdijken ook zijn aangelegd (met kruiwagens en paarden), de eigenaren hebben toch niet onmiddellijk in een nieuwen polder durven wonen, behalve met één uitzondering, de Westpolder. Kort na den aanleg van den Westpolderijk brak deze echter door, terwijl daarbij 13 personen verdronken. De gewoonte is dan ook, dat de nieuwe boerderijen verrijzen onmiddellijk ten zuiden van den ouden dijk en dat men bij den nieuwen dijk slechts de huisjes der schape- en dijkwachters plaatst. Deze vluchten in tijd van nood op dien dijk.

Dat nieuwe wadpolders, als gevolg van de vooral in de eerste decennia nog zwakke tuitentalids, bepaald onveilig zijn, bewijzen bijv. de volgende feiten. De Emspolderdijk brak één jaar na den aanleg door, die van den Negenhoorenepolder 5 jaren, die van den Westpolder 2

x) De mittige grootte van den polder is 650 ha, zie § 5.

jaren na aanleg. De Lauerpolder, aangelegd in 1872, en sindsdien zonder voorland gebleven, kreeg wel tien malen, somtijds tot in het binnentalud doorgevroten brassen. In den dijk van den Linthorst Hemspolder (1939) werden bij den storm van 7 April 1943 in het binnentalud gaten geslagen; de soden bleken hier na 4 jaren nog gemaatsins voldoende weerstand te hebben. De gunstig gelegen Oostpolderdijk (1840) werd zwaar geteisterd in 1906 en 1915; de dijk van den Uithuizerpolder (1827-1872) tusschen 1850 en 1860.

Het ligt in de beveling van Domeinen de bestaande "Emsdijk" af te graven en dus aan den Emspolder diens bescherming te ontnemen. De genoemde Emsdijk werd daartoe gevorderd, althans gedeeltelijk. Het is echter niet raadzaam dezen Emsdijk af te graven; indien men kiel nodig heeft voor het vullen der kleirutten kan men die beter betrekken uit den Noorderdijk, welke verder zuidwaarts ligt en thans slaperdijk is. De Emsdijk moet dan slaperdijk worden.

Men zou de boerderijen en het dorpje op terpen kunnen bouwen; ook zou men de steembekleding kunnen aanbrengen. Beide oplossingen zijn echter duur en vooral omdat het hier een tijdelijke bescherming betreft van bijv. niet langer dan 25 jaren, onaanvaardbaar. Over 25 jaren kan hier nieuw voorland zijn gemaakt of kan zelfs met de bekleidingsmethode een geheel nieuwe polder er achter zijn gemaakt.

4. Verkavelingsplan van Domeinen.

Het valt op, dat bij het verkavelingsplan van Domeinen (zie nota No. 393a) geen enkel gebruik is gemaakt van bestaande slooten, niettegenstaande die veelal 3 à 6 m breed zijn, vrijwel overwijdig zijn en daarbij ongeveer loodrecht op den dijk staan. Logisch zou zijn deze slooten, voorzoveel zij in een redelijk verkavelingsplan te gebruiken zijn, uit te diepen tot het normale bedrag, dat de Cultuurtechnische Dienst gewoonlijk eischt, n.l. 1,40 mV en 1 m bodembreedte. Dit kan met weinig moeite geschieden. (zie bijlage 3)

Het plan van Domeinen bevat echter kavel-slooten (op het mV gerekend) ongeveer 14 m/ ^{breedte} en 2 m diepte. Met de wegslooten meagerkend is daarvoor volgens rapport No. 376 een grondverzet nodig van 416.000 m³. Waaronder dit enorme grondverzet en deze breede kanalen als kavel-slooten? Volgens rapport No. 393a diende in de eerste plaats het waterbergend oppervlak voldoende groot te zijn om met een vrije loozing te kunnen rekenen.

Had men echter een electrisch gemaaktje (de Coliath van den Emspolder is aangesloten op het electrisch net, dus kan men van daar gemakkelijk de leiding verlengen) in het ontwerp opgenomen, dan had men de slootafmetingen van 1 m bodembreedte en 1,40 m diepte kunnen aanhou-

den. Men zou dan tevens niet de uitwateringsgoot door het wad in stand behoeven te houden.

Bij het graven van de 415.000 m³ uit de kavelsloten kan slechts ongeveer 80.000 m³ geborgen worden in de bestaande kweldersloten en ongeveer 160.000 m³ in de kleiputten. De rest of \pm 175.000 m³ zou elders (op het wad ?) geborgen moeten worden. De bestaande kavelsloten en de kleiputten zouden echter met een laag klei afgedekt moeten worden. Vandaar vermoedelijk de eigenaardige breed uitlopende vorm van de taluds (bijlage 3). Men kan beter de klei betrekken van den af te graven Noorderdijk in plaats van bestaand land te vernielen voor nieuw land.

De door Domeinen voorgestelde kavels zijn *ged.* puntig en geernd. De kavels, die met behulp van de bestaande metalooten gemaakt kunnen worden zijn geen van allen puntig (behalve die in het uiterste oosten) en minder geernd. *Wettiger* zijn sommige metalooten niet precies loodrecht op den dijk gelegen (ongeveer 80°) doch dit is voor den landbouw van geen bezwaar, daar men langs de evenwijdige sloten ploegt en maait. Evenwijdigheid van twee der vier sloten is vrij belangrijk, de volmaakte haaksheid van de twee andere gemezins.

B. ECONOMISCHE BEWAARDING.

§ 5. Natuurlijke loozing veel te kostbaar.

De oppervlakte, welke ontdeigend is, is uiteraard groter dan de beschikbaar komende bouwgrond. Volgens planinstroering bevindt zich tusschen de bamsloot en de ringsloot van den ouden dijk 725 ha. Hiervan moeten nog worden afgetrokken 69 ha voor de kavelsloten ($14n \times 49,2$ ha), 18 ha voor de bamsloot en 25 ha voor den weg + wegslootten. Blijft ongeveer 613 ha. Gemmen is echter een nuttig oppervlak van 650 ha.

Bij gebruik van normale kavelsloten zou de kavelslotoppervlakte 50 ha minder bedragen. Dit is een besparing aan land van $7\frac{1}{2}\%$ van den polder.

De polder is verdeeld gedacht in 52 deelen (51 kavels + dorp), zodat gemiddeld elke kavel $\frac{650}{52} = \pm 12\frac{1}{2}$ ha groot is. Dit is te klein en een behoortlijk bedrijf op uit te oefenen, noodak gedacht is aan bedrijven van ongeveer twee kavels of 25 ha. Dit is nog zeer klein en naar verhouding tot de meest economische bedrijfsgrootte, die volgens een advies van de drie centrale landbouworganisaties aan den Minister van Waterstaat van 1936 (Dr. F. van Hoek, Economische en Sociale Problemen van den Wieringermeer, 1938) ongeveer 40 ha moet zijn, niet aanbevelens-

waardig.

De bemalingsinstallatie, welke bij het gebruik van normale smalle slooten noodig is, kan zijn als de Goliath, welke de Keespolder de volgende bedragen heeft gekost (windbemaling + electrisch gemaal) :

	<u>per ha</u>	
1938/39	f 1,44	} gem. f 1,36 per jaar.
1939/40	" 1,15	
1940/41	" 1,57	
1941/42	" 1,03	
1942/43	" 1,60	

voor windmolen " 0,14 " "

voor electrische bemaling afschrijving van f 6500.-... " 0,50 " "

samen f 2,00 per jaar.

Rekent men voor den nieuwen polder f 4,00 per ha per jaar, dan verdoert de bemaling dus een kapitaal van ongeveer $25 \times 4,00 \times (f 650 + f 50) = f 70.000$.

Voor de instandhouding der gemal bij uitsluitend natuurlijke stroom is te rekenen op een baggerwerk om de 2 jaren van ongeveer $5 \times 5 \times 1600 = 40000 \text{ m}^3$ & f 0,50^{m³} = f 20000 of f 10000 per jaar of f 250.000 gekapitaliseerd.

Rekenend, dat de ha bouwgrond in den nieuwen polder ruim f 10.000 kost (zie § 6) en 50 ha van dezen grond aan de vrije sueringsmogelijkheid wordt opgeofferd, dus f 500.000, is het nadeel van de vrije loozing dus f 500.000 + f 250.000 - f 70.000 = f 680.000.

§ 6. Kostprijs per ha cultuuroppervlak volgens het plan der Domeinen.

De totale kosten van het plan der Domeinen worden als volgt geraamd :

x) Dit bedrag is twee malen grooter genomen dan op § 1, omdat men voor dit kleine baggerwerk veel extra kosten moet rekenen. Bij het groote werk moest het vervoer van den baggermolen, enz. toch gebeuren.

1. vorderingskosten	f	1.200.000
2. aanbesteding dijk	"	2.400.000
3. schade aan dijk door storm	"	1.000.000
4. schade door overgestort zand	"	130.000
5. schade door ontzoden van ± 100 ha	"	70.000
6. kaval-+ wegslooten (vervoer 1)	"	1.000.000
7. weg door nieuwen polder	"	70.000
8. kansen boordwalen à f 400 per ha	"	260.000
9. gebruik achterliggende particuliere wegen (gekop) ..	"	200.000
10. boswen dorpje	"	100.000
11. dreineeren à f 200 per ha	"	130.000
		<hr/>
	f	6.560.000

of $\frac{6.560.000}{650} = \underline{\underline{\text{ruud f 10.092 per ha}}}$

De voornaamste punten per ha zijn :

vordering guldfeld	f 1850	per bebouwbare ha
dijk + schade	f 5500	" " "
kavalslooten	f 1540	" " "

Aan onderhoud komt daar jaarlijks ongeveer bij :

voor guldfeld	f 10.000
voor dijks onderhoud	f 4.000, doch verantwoordelijk naar
	f 14.000

of $\frac{14.000}{650} = \underline{\underline{\text{f 21,54 per ha per jaar}}}$

Stelt men deze bedragen tegenover de gewoonlijk voorkomende, n.l. ± f 5000 per ha voor inpoldering + rijmaking en f 10 per ha voor bemaling en onderhoud, dan vallen deze naar ten voordele der laatste uit.

De onderhoudskosten voor de wegen en slooten zijn hier niet bij gerekend.

§ 7. Het plan der eigenaren naar economisch.

De voormalige eigenaren hadden met de door hen gemaakte kwelders een bedoeling; indien mogelijk en economisch wilden zij trachten nieuwe bedrijven te vormen, welke te zijner tijd aan eventuele zoons of naaste familieleden zouden overgaan. Dit was in de voorgaande eeuwen ook ge-
beurd en deze traditie wenschte men voort te zetten. Vandeer dat zij de

kweldergronden keurig geëgaliseerd en op akkers, zonder kronkelende prichten hadden gemaakt. (zie bijlage 2)

Er zou dus een "Daarsweg" gemaakt worden door den nieuwen polder of lange de binnenzijde ervan en hieraan zouden de nieuwe bedrijfsgebouwen komen te liggen. Wegens den betrekkelijk korten afstand tot de bestaande rij boerderijen heeft een weg midden door den nieuwen polder (bijlage 4) de voorkeur. In verband met de onveiligheid van den nieuwen dijk zouden hier voorloopig slechts schuren worden gemaakt, tijdelijke stapelplaatsen voor den herfst, doch geen verblijfplaatsen voor mensch en vee, behalve misschien voor vee en paarden in den zomer. Nabij den nieuwen dijk zouden de schapenwachters wonen, die, tevens vaste arbeider, een weekend oeg zouden moeten houden op de schuur. In het westen zouden nieuwe volledig geëquippede bedrijven binnen den landdijk naar economisch zijn.

De nieuwe bedrijven ^{x)} zouden wisselen van ongeveer 20 tot 40 ha. Zij zouden voorloopig nog den ouden eigenaar hebben, doch na een paar tientallen jaren zelfstandig worden, zooals in deze strek door vererving e.d. gebruikelijk is. De overgang of groei geschiedt op deze wijze zonder groote schokken of veel kapitaalgebruik. Ook uit een algemeen economisch oogpunt is dit de beste wijze, omdat de aanwezige kennis, machines, paarden, enz. beter worden benut. De groei van een bestaand bedrijf kan naar economisch geschieden dan het scheppen van een splinternieuw. Men herinnere zich bijv. de vele faillissementen bij het in cultuur brengen van den Haarlemmermeer.

Het bouwen van een landbouwschuur van de groote, zooals die in deze strek gebruikelijk is (20 x 40 m²) kost in normale jaren + f 10.000. Het graven der slooten tot de afwateringen, die de Cultuartechnische Dienst wenschelijk acht, kost den eigenaren weinig, omdat de metslooten tevens de vereischte profieloppervlak hebben en omdat men de arbeiders des winters en bij slecht weer toch aan het werk moet houden.

De weinige smalle perceelen, die niet economisch verantwoord zijn, zouden geruild kunnen worden.

De kosten van dezen opzet zouden dan ongeveer bedragen hebben :

x) Onder bedrijf wordt hier verstaan een volledig geëquipped bedrijf. Verschillende bedrijven kunnen één eigenaar hebben. De grootste eigenaar is R.P. Dejes met 2 bedrijven, samen groot 116,25 ha (zie bijlage 5.)

1. kwelderprijs, als bij Donsinen	f	1.200.000
2. dijk (normale uitv. f 80 per m)	"	850.000
3. soden en klei (50 ha kwelder koopen à f 500 buiten den polder)	"	25.000
4. weg, als bij Donsinen	"	70.000
5. 20 scharren à f 10.000	"	200.000
6. drainering, als bij Donsinen	"	140.000
7. bemaling	"	10.000
		<u>f 2.495.000</u>

of $\frac{2.495.000}{700}$ f 3550 per ha.

Door de eigenaren werd in Augustus 1941 aan het Rijk op diens verzoek f 1760 per ha bouwland aangeboden voor indijking en drainering. Blijkens het bovenstaande hadden zij dit zelf voor $\frac{850.000 + 25.000 + 140.000}{700}$ = f 1470 kunnen bereiken.

Men had dus beter gekon zelf een betrouwbaar aannemer in den aan te nemen.

Dat de eenheidsprijs van f 1470 zoo goedkoop is, is geleidelijk te danken aan het reeds verkennd en veroffend zijn van den kwelder. Vergelijkt men de Groningsche kwelders met de Zeensche scharren, waar bij de eerste met veel zorg (bijlage 2) en de laatste zonder enige zorg, dus met veel kronkelende prielen, zijn ontstaan, dan is het verklaarbaar, dat de eerste goedkoop tot cultuurland zijn te maken.

Stelt men het eigenarenplan naast dat der Donsinen (zie § 6), dan komt men tot het volgende verschil :

I. Donsinen kosten	f	6.500.000	voor 650 ha
II. Plan eigenaren	f	2.495.000	voor 700 ha
		<u>verschil f 4.005.000</u>	en 50 ha

Men kan daartegen aanvoeren, dat bij I een dorpje is gedacht en bij II niet, en dat ook bij I iets moet worden gerekend voor de verbetering der metaloeten, zelfs al doet men het in verloren oogenblikken. Dit zijn echter geen groote posten. In § 6 werd voor het dorpje f 100.000 gerekend en voor het bijwerken der metaloeten schijnt f 20.000 meer dan genoeg (zie bijlage 3). Deugensacht zou, in het dorpje toch niet onmiddellijk in den nieuwen polder kan worden gemaakt, het dorpje Vale^m worden uitgebreid. Dit kost geen f 100.000, doch bijv. f 50.000.

Daartegenover staat, dat 50 ha meer land beschikbaar zou komen. Hiervoor f10.000 per ha gerekend, omdat Donsinen dit bedrag er blijf-

baar voor over heeft, wordt dit f 500.000; totaal f 4.400.000 verschil. Publiek-economisch gerekend is het land belangrijk meer waard dan f 10.000 per ha, zoodat feitelijk het verschil nog veel grooter is.

Het onderhoud bij elektrische bemaling zou ongeveer kosten :

bemaling, enz.	f 4,00
dijksonderhoud $\frac{4000}{700}$ = "	6,00
	<u>f 10,00</u> per ha en per jaar.

Voor weg- en slootonderhoud komt daar nog iets bij.

De 4,4 miljoen gulden noodlooze uitgave zit voornamelijk in de volgende posten :

- a. risico aanvoer ± f 1.500.000
- b. schade dijk ± f 1.000.000
- c. schade land (50 ha + overzanding) ± f 600.000
- d. kostbare slooten ± f 1.000.000
- e. kostbare kleidelving + zodenrooving ... ± f 300.000

ad 3.

Men had kunnen voorschrijven de klei en zoden te halen van het deel van den kwelder, dat buiten de bedijking viel, ten oosten ervan, en men had dan aan 50 ha meer dan genoeg gehad. Deze kwelder had zich van nature in eenige jaren weer hersteld, zoodat een prijs van f 500 per ha, ~~afgezet wordt tegen de zodenprijs~~ voldoende wordt geacht.

Een nog veel economischer opzet had men kunnen maken door het aan- te vestelijk deel van den nieuwen polder niet in het plan op te nemen. Men had dan ook daar vandaan klei en zoden kunnen betrekken. Deze aan- te strook was dan bij een latere bedijking wel binnendijks gekomen. Een polder van 550 ha had dan zeer economisch binnengedijkt kunnen worden, nl. voor ± f 1250, drainering inbegrepen.

§ 6. Thans nog bestaande mogelijkheden tot bezuiniging op het Plan der Domeinen.

Hoewel de uiterst kostbare dijk reeds gelegd is en daar dus niets meer aan te doen is, bestaat toch nog de mogelijkheid het verkavelings- plan der Domeinen niet uit te voeren en daardoor nog veel te bezuinigen. Men zou dan moeten gebruik maken van de outillage en de ervaring van de voormalige eigenaren. De weg zou aangelegd moeten worden, doch een be- woning van den nieuwen polder en een afgraving van den Kenedijk zou als ontoelaatbaar moeten worden beschouwd.

Het Rijk zou dan de volgende bedragen niet behoeven uit te geven :

voor het niet graven van de breede kanaalachtige kaval-en wegalooten	f	1000.000
voor het niet onderhouden van de smallegeal(geslap.)"		250.000
	f	1250.000

en er zou 50 ha meer cultuurland in den nieuwen polder komen wegens het niet graven van de breede slooten. Daartegenover staat een uitgave van ± f 10.000 voor de bemaling en f 70.000 voor het gekapitaliseerde onderhoud daarvan.

Het ingepolderde land zou daardoor nog ongeveer $\frac{1.170.000}{700}$ = f 1670/ goedkooper worden, afgesien van de voordeelen, die het hebben van 50 ha bleit (± f 500.000 & f 1.500.000 (het laatste is een publiek-economisch cijfer).

G. SOCIALE BESCHOUWINGEN.

§ 8. Taak der Overheid.

Men kan hierbij uitgaan van de opvatting, dat het tot de taak van de Publieke Overheid (in tegenstelling tot de Privé Overheid of Dezzinen) behoort bij inpolderingen, als de onderhevige, geregeld op te treden teneinde een zoo goed mogelijk toestand van de geheele streek te krijgen. Zoo is het bijv. toe te juichen, dat aandacht wordt besteed aan de oost-westverbinding en aan de volkshuisvesting. Een Overheid, die slechts de inpoldering zelf in oogenschouw zou nemen, zou tekort schieten. Gewaakt zal echter moeten worden tegen eenvormigheid en ambtenaarsstijl. Hoe semi zijn die "aus einen Guss" geschapen polders!

Het dorpje Valen (officieel "Uithuizerpolder" geheten, doch het is geen polder) is ontstaan na de inpoldering van den Bospolder en buist sinds vele tientallen jaren naast een arbeidersbewaking een bakker-wolenaar, een smid, een schoenmaker, twee winkeliers en een school.

De wegen zijn er in het algemeen uitstekend, vooral zelfs met een dek van asfalt. De landwegen zijn in dit navelgebied geen modderwegen, doch harde, goed berijd- en befietbare zandwegen, zoodat de arbeiders er in het algemeen de voorkeur aan geven ver het binnenland in te gaan wonen. Het men de ontwikkeling aan zichzelf over, dan zouden door de nieuwe inpoldering echter verschillende arbeiders te Valen gaan wonen. Er zou vermoedelijk een kerkje komen en de school zou naar naar het oosten verplaatst worden; in plaats van twee lokalen zouden er nu ongeveer 4 of 6 moeten komen.

De betrekkelijk goede verkeering met slechts rechthoekige per-

coelen, de goede wegen, slooten en drainageering en de goede kwaliteiten van den grond en van de bevolking maken, dat dit gebied in ons land sinds meer dan een eeuw bovenaan staat op landbouwkundig gebied. De tarweproductie is hier volgens een recent rapport van de Landbouw-Crisis-Organisatie per ha bijv. hooger dan ergens anders in ons land, de Wieringermeer inbegrepen, en dat niettegenstaande de somskracht er allichter is dan verder zuidelijk, en de bodem er zoo zandig, dat hij op vele plaatsen stuift. Een economisch motief om het nieuwe land blijvend aan de bevolking te onttrekken, zooals elders bijv. in den kop van Overijssel of bij Steghorst economische voordelen oplevert, bestaat hier niet. Het is niet denkbaar, dat het Rijk bij eigen exploitatie meer uit den grond zal halen dan de huidige bevolking, omdat het Rijk dit op andere plaatsen tot nog toe niet heeft kunnen bereiken.

Een social motief zou kunnen zijn, dat een aantal eigenaren buiten de streek wonen. De door den Wvd. Secretaris-Generaal van Financiën genoemde cijfers (zie rapport van Ir. Verhoeven van 5 Augustus 1945) geven een onjuisten indruk. Vermoedelijk zijn daarbij de rentenierende eigenaren, die hun boerderij aan een zoon of naaste familielid verpachten, inbegrepen. De juiste cijfers zijn de volgende (de tusschen haakjes geplaatste zijn die van den Wvd. Secretaris-Generaal vermoed). Van de 44 eigenaren exploitatoren er 25 (17) eigenaren of zonen hun bedrijf zelf, voorts doen 5(6) dit door middel van een zotboer, terwijl 14 (21) de boerderij verpachten. Van de laatste wonen er 10(17) buiten de gemeenten van ligging. Van de 5(6), die hun bedrijf met behulp van een zotboer exploiteeren wonen er 3(5) buiten de streek.

Sinds de vorige inpoldering zijn verruug de meeste bedrijven gesplitst. De weinige, die nog niet gesplitst zijn, bestaan slechts 7 à 8% van de op bijlage 4 aangegeven geklaarde oppervlakte.

Vrij zeker is de toestand achter Vithuizen-Vithuizenmeeden wat deze kwestie betreft aanzienlijk beter dan op vele andere plaatsen van ons land. Bij Friesland vergeleken is de toestand hier zelfs zeer gunstig. Bovendien bestaat er in Nederland nog geen wet, die bv. verbiedt, dat personen als Jhr. van Swinderen (vroeger woonde deze familie te Vithuizenmeeden) of lichamen als de Algemeene Friesche Levensverzekering Maatschappij land bezitten zouden, zonder bij dit land domicilie te hebben gekozen. Voor het merendeel is de inheemse bevolking eigenaar.

Een ander social motief, dat voor deze streek nog wel eens naar voren wordt gehaald, is het standverschil tusschen boer en arbeider. Men verwacht dan dikwijls de toestanden in het Obbitt met die der Ned-

polders. Bij de laatste hebben deze verschillen niet tot misstanden of onvrede tusschen beide bevolkingsgroepen aanleiding gegeven. Mede als gevolg van den welstand der boeren genieten ook de arbeiders en de geringdoenden een zekeren welstand. Het betreft hier een eeuwen oude gegroeide traditie, welke inherent is langs de geheele waddenkust tot in Denemarken toe.

Door kortere arbeidstijden, meer ontwikkeling, meer mogelijkheden den tuinbouw te beoefenen en op veilingen te brengen richt de arbeiderstand zich thans op. De flinken onder hen kopen of koopten land, zoodat daarbij tot heer of kouterheer te worden. Deze ontwikkeling wordt alom toegejuicht.

Wanneer Domeinen in den nieuwen polder pachters zou zetten op bedrijven van \pm 15 ha zouden deze daar, naar de begrippen der streck, een armzalig bestaan moeten leiden. Pachters van 30 ha zouden beter kunnen leven, doch het sociale nadeel, dat de eigenaar dan voor de volle 100% uitwendig is, telt den mede. Bovendien vraagt men zich daarbij af, of de Staat tot doel heeft een streck vooruit te helpen ofwel deze in eigendom te bezitten.

Men heeft in Overijssel wel het experiment gemaakt op in cultuur gebracht onland een gelykverteerde bevolking te plaatsen. Voor groote gebieden als de Wieringemeerpolder of de N.O.-polder gaat dit goed, voor kleine minder goed, omdat de vreemdelingen dan zeer in de minderheid zijn. In Overijssel konden de nieuwkomers uitsteking met de autochtone bevolking concurreren. Hier in den nieuwen wadpolder zal dat juist andersom zijn, tenzij men de nieuwe pachters of eigenaren kiest uit de omgeving zelf. Doch dan kan men ook de zonen van de voormalige eigenaren nemen, die altijd gehoopt hebben dit land het hante te kunnen noemen. Voor dezen werd het land gewonnen en het is in hun oogen natuurlijk onbillijk dat iemand anders er wel op mag wonen, doch zij zelf niet. Er is zelfs in dat geval nog de moeilijk te verdragen vernedering, dat zij op het voor hen geschapen land als pachter zouden mogen wonen, terwijl zij zonder inmenging van Domeinen eigenaar zouden zijn. Het Rijk speelt hier niet meer de wijze en alvermogende leider, die de streck sociaal en economisch vooruitheijpt, doch de dweepoot, die het rechtgevoel der streck kwast en sociale tegenstellingen schept. In een gebied sociaal en economisch op een hoog peil, hooger dan de meeste gebieden in ons land, dan zou het verstandig zijn te bedenken, dat staatsinmenging met de noodige omzich

tigheid dient te geschieden en beter op tienduizenden andere plaatsen aangewend kan worden.

§ 9. Verhouding Domeinen- grondeigenaren gespannen.

Domeinen, een privaatrechtelijk lichaam zijnde, evenals welken grondeigenaar ook, kan zich beroepen op het eigendomsrecht. Sinds langen tijd, ja, reeds meer dan een eeuw, bestaat er in Groningen een gespannen verhouding jegens Domeinen, welke ontstaan is, toen na den Franschen tijd Domeinen het eigendomsrecht van de aanwasten ging opeischen. Dit is de z.g. kwelderwestie; zie bv. Dr. R. Westerhoff "De kwelderwestie nader toegelicht". (1844).

Het Fransche recht kende n.l. de zee-aanwasten toe aan den Staat (Domeinen), het aloude inlandsche recht aan den oevereigenaar, die echter ook den plicht had het achterliggende land tegen de zee te verdedigen. Naast het recht stond hier dus de plicht. Hoewel Nederland in 1815 weer zelfstandig werd, bleef Domeinen gerechtigd te zijn de kweldergronden op te eischen. Er werd toen o.a. naar voren gebracht, dat er tusschen 1810-1815 aanwas geweest moet zijn, dat de Staat daar van volgens de (Fransche) wet eigenaar was en deze dus voortaan de eenige oevereigenaar. Na zeer langdurige processen, waarbij Domeinen telken in het ongelijk werd gesteld en waardoor de belijking van den Zeespolder gehurende meer dan 20 jaren vertraagde, maakte de Koning onstreeks 1870 een einde aan het geschil door definitief te beslissen, dat de aanwastende eigenaren de kwelders in vollem eigendom zouden mogen bezitten en tevens het recht van aanwas mochten uitoefenen.

Reeds trachtte Domeinen onstreeks 1932 met de oevereigenaren tot een overeenstemming te komen, waarbij voorgesteld werd aan de eigenaren een strook nieuw door het Rijk te maken kweldergrond te geven, terwijl daarentoe Domeinen onbetwist eigenaar zou worden. Die boeren, welke in de laatste decennia geen succes hadden gehad met hun landwinning, gingen hierop in, die, welke wel succes hadden, weigerden. Tot deze laatste groep behoorden de eigenaren achter Uithuizen-Uithuizenmeeden, die in den laatsten tijd hun kwelder belangrijk hadden kunnen uitbreiden.

Onder het motief der werkloosheidsbestrijding werden voorts door het Rijk onstreeks 1935 objecten gezocht, welke veel handenarbeid vorderden. Eerst werd aan de Groningsche kust zoodende de Linthorst-Hoornspolder gemaakt (1939), terwijl onderhandelingen geopend werden met de kweldereigenaren achter Uithuizen-Uithuizenmeeden. Hiertoe waren deze gaarne te vinden, daar een zeer groote subsidie (100% der arbeids

loonen) in het vooruitzicht werd gesteld. Naderhand werd het standpunt van het Rijk echter, dat de eigenaren geen voordeel dienden te hebben van het enorme kapitaal, dat in de werken werd gestoken (zie § 10a.). Van dit beginsel uitgaande willigden de eigenaren de eischen van het Rijk in Augustus 1941 praktisch in. Er zou f 1760 per ha gedraineerd bouwland worden betaald aan het Rijk, mits de Provincie nog f 50 per ha wilde bijdragen. Dit laatste had de Provincie ook bij den Linthorst-Homanpolder (de Slikken) gedaan.

Hoewel het bedrag f 1760 zeer hoog was, belangrijk hooger dan hetgeen de eigenaren van den Linthorst-Homanpolder kort tevoren hadden moeten betalen, zagen de eigenaren vermoedelijk toch voor zich zelf nog eenig voordeel. De verkoopprijs van bouwland in deze strek, zijnde ± f 3000 werd echter reeds overschreden, zooals blijkt uit de volgende optelling :

kwelderprijs	f 1300	per ha	(gekomen als waarde voor het bedrijf)
subsidie ^{aan} het Rijk " 1760	" "		
te bouwen boerderijen "	400		
	f 3460	" "	

Men rekende er echter op de mogelijkheid de bestaande bedrijven meer rendabel te kunnen exploiteeren; velen hadden ook een splitsing op het oog ten behoeve van zoon en sommigen hadden in afwachting van de inpoldering de nieuwe boerderijen alvast gebouwd. In dit stadium gekomen gaf Domeinen echter geen antwoord, doch wist zij te bewerken, dat de geheele kwelder gevorderd werd.

Dat de onderhandelingen dus "steeds afstuitten" op de te groote bijdrage, zooals Ir. Verhoeven beweert, is niet juist. De Staat (Domeinen) wenschte niettegenstaande de praktische inwilliging van zijn oorspronkelijke verlangens ^{niet alleen} de vrije beschikking te hebben over de gronden, doch zooals later bleek, zelfs het volledig eigendomsrecht. De verhouding tusschen de voormalige eigenaren en Domeinen keerde hierdoor terug tot die van den tijd der kwelder kwestie.

Het is duidelijk, dat het publiek belang moet zorgevieren boven het particulier belang, indien beide botsen. Doch hier was van een botsing geen sprake. De eigenaren, niet ervan op de hoogte, dat zij de inpoldering en draineering voor minder dan f 1760 per ha via een zamenner zelf hadden kunnen bekostigen (welke rol speelde hier hun technisch bureau "De Unie van Kustwaterschapsbenden"?), en vertrouwd staand in de goede bedoelingen van den Staat, wilden zoover gaan als voor hen maar eenigzins mogelijk was. De Staat vorderde echter,

leen dat erfor gezocht was, zonder meer, niet konstant, dat een tijd van rust, dat geen machines, geen arbeiders, geen schepen en geen benodigdheden meer ter beschikking stonden, en dat de voornamelijk eigenaren het land wel konden kunnen exploiteren, zelfs zelfs op zeer economische wijze dan het Nijl van kunnen doen. Zoo is de toestand thans in September 1943.

Stonds meer blijkt, dat het publiek belang niet door deze verandering is getoed. De inpoldering wordt voortdurend door, zelfs meer door, en de voedselvoorziening laat nauwelijks jaren op zich wachten. Het privé belang van den Staat is er echter wel niet getoed; Immers is thans eigenaar van de gronden, waarvoor zij eindelijk naar den een meer veel moeite doet.²⁾ Het is begrijpelijk, dat de voornamelijk eigenaren lusten naar den tijd, dat zij de hun ten dienste staande middelen; het gewicht, de Pans en de Tweede Kamer, waar in werking kunnen niet treden.

Dat de publieke, sociale en economische belangen getoed moeten worden, spreekt vanzelf: de burgers zelf hebben daar slechts voordeel van. Het gaat er echter om of de Staat zonder bepaalde publiekrechtelijke noodzaak het eigendomsrecht definitief mag nasten en dit recht naar eigen willekeur mag verhandelen, of dat Nijl op de wijze, als het mag toe de gewoonte was, de ^{omzichtig} streck moet afstaan en leiden. Het betreft hier een tijdelijk maatregel (voedselvoorziening in oorlogstijd); een tijdelijke maatregel was daarvoor logischer geweest.

betreft het de ontgining voor een weg of een kanaal, dan gaat de ontgining definitief zijn, zodat de bestemming van den grond definitief verandert tot publiek gebruik. Deze noodzaak was hier niet aanwezig, zodat de agrarische bestemming niet gewijzigd zou worden. Het Departement van Landbouw wenschte terecht of te overtuigd de bestemming

z) Hij zijn stonds wel stonden in de subtenantvervald opgegaan, die een tijdelijke verandering verstanden (zie bijlage 6). Immers was echter blijken naar geperst voor een definitieve verandering. Op de vergadering van 5 Februari 1943, ten bureaus van het Nat. Plan, waarbij onderzochtende mede tegenwoordig was, vonden de Directeur van Immers Bakerij o.a. aan, dat men de bestaande invulstoffen zeker geen van allen moet gebruiken, doch een geheel nieuwe verwerking moet voorstellen, zodat anders de voornamelijk eigenaren er hun vingers voor achter zouden kunnen krijgen. Welke politiek voert hier de Staat? Blijken de privaatrechtelijke.

te hebben over de gronden, met het doel, deze zoo snel mogelijk productief te maken. Dit was voor den duur van dit proces in tijd van oorlog publiek-rechtelijk verantwoord. Domänen wenst echter verder te gaan, n.l. een definitieve ontvreemding en voert daartoe motieven aan, betrekking hebbende op wat de Staat op grond van het eigendomsrecht (privaat ~~rechten~~ recht) al zou kunnen doen.

Het is n.i. de vraag of dit verlangen bevredigd moet worden.

D. NABESCHOUWINGEN.

§ 10. Enige opmerkingen over de nota van Ir. Verhoeven.

a. In bedoelde nota (van 5 Augustus 1945) komt een merkwuurige zin-
nede voor op blz. 2, nl. dat het gewenscht is, dat wordt "verhin-
derd, dat - met behulp van Staatsgelden - reeds aanwezige en toch
al een ruin bestaan biedende bedrijven, die toch reeds een te lang
gerekten van hadden, worden vergroot".

De Staat wenste hier dus niet op te treden als steuner en
leider, zooals tot nog toe in soortgelijke, van publiek belang
zijnde gevallen de gewoonte was. Integendeel, naar nog uit het ge-
heele betoog dan uit bovenstaanden zin van Ir. Verhoeven blijkt,
dat twee doeleinden werden beoogd: ten eerste de voedselvoorzie-
ning en ten tweede het verhinderen dat de bedrijven werden vergroot.
Dit laatste wordt voorgesteld als een sociaal belang.

Voortaan zou men dus moeten verwachten, dat wanneer een zaak,
bv. een kapperszaak of een rijwielandel, of wat ook, door vlijt en
energie van den eigenaar zodanig wordt uitgebreid, dat deze eige-
naar per jaar bv. meer dan f 3000 verdient, deze zaak gesplitst
moet worden ter wille van het sociaal belang. Er kunnen dan naar
kappers en rijwielandelaren zijn.

Het meer dan een normaal jaarlijksch inkomen (1931-1940) van
f 100 ^{x)} per ha mag men voor een bedrijf op de Groninger wepolders
niet rekenen. Hiervan moet dan de rente van het bedrijfskapitaal
of 3000 x 4% = f 120.- worden afgetrokken, zodat zelfs voor de
jaren 1931 t/m 1940 van een verlies gesproken kan worden (zie bijlage
B). Er zijn eigenaren, die meer inkomen hebben als gevolg van ge-
derfd familiebesit (zuinigheid der voorouders), doch dit is geen be-
drijfsinst.

x) Zie Groninger Landbouwblad 14 Dec. 1940, bladz. 213.

Wil de Staat "misstanden" op dit gebied opruimen, dan kan worden begonnen met de méér groote bedrijven en zaken van Nederland te verdoelen. In den Biesbosch zijn bv. buitengewoon groote landbouwbedrijven, en ook in alle steden heeft men zaken, die, indien gesplitst, nischien wel meer sociaal voordiel zouden opleveren dan thans.

Het is zeer de vraag of het beginsel en met Rijksgelden te "verhinderen, dat bedrijven, die toch al een ruim bestaan bieden, worden vergroot" toepassing verdient. Zulks zou niet alleen op landbouwbedrijven betrekking mogen hebben.

Het motief, dat men wel eens hoort, dat de Staat toch miljoenen in den nieuwen polder steekt en er daarom een zeker recht op heeft, geldt niet, daar deze miljoenen grootendeels noodeloos verspild zijn.

b. blz. 3. Het peil van den Kruispolder is niet 0,50- doch 0,32 + N.A.P. Daar de nieuwe polder een lager peil zou krijgen, zou de Kruispolder zijn gemal dus kunnen missen, indien de nieuwe polder goed bemalen werd. De Coliath wordt sterk geneigd geacht beide polders te bemalen. Deze zou ^{du} verplaatst ^t kunnen worden.

c. blz. 7. Hier wordt vermeld, dat "ruim overleg" is gepleegd met verschillende instanties. Volgens tijdsgebrek (blz. 1) had overleg met den dienst van den Rijkswaterstaat en met den Cultuurtechnischen Dienst, juist de twee diensten, die ter behartiging van de publieke belangen zeker gemedipleegd hadden moeten worden, echter niet vooraf plaats. Hierdoor kon een deel van de kostbare onvolkomenheden in het plan ongeremd tot uitvoering geraken en kon het voorkomen, dat de Staat, steunende op het privaatrecht, een felle controverse ontkeende.

d. In den slotsin wordt in overweging gegeven het overgelegde plan onveranderd te aanvaarden. Dit kan moeilijk :

1. omdat het bemalen van den nieuwen polder niet toelaatbaar geacht kan worden;
2. omdat het graven van de enorme kavelsloten te veel tijd, geld en land kost;
3. omdat het bemalen verre de voorkeur verdient boven een vrije loosing;
4. omdat men snel de voedselvoorziening wil bevorderen en Domeinen blijkbaar daartoe niet in staat is, daar zij bergruinsten en werktuigen mist.

DE HOOFDINGENIEUR VAN DEN RIJKSWATERSTAAT;

Franken

Sinds het gereedkomen van de nota bleek nog het volgende :

1e. In Augustus 1943 had de kwelder geploegd en met koolzaad bezaaid moeten zijn. In plaats van dat uit het grasgewas van den zomer er nog op. Blijkbaar is van dat gewas geen profijt getrokken. De schade door deze vertraging, die in tijd van oorlog zwaarder weegt dan de loutere opbrengst (+ f 800.000 voor de koolzaadteugst) is in het voorgaande niet mede geteld. Vermoedelijk zal men ook in den herfst van 1944 de ge-projecteerde kavelslooten nog niet gereed hebben en zal Dossinen dan ook nog niet beschikken over landbouwwerktuigen. De voormalige eigenaren hadden het land wél in 1943 kunnen exploiteeren.

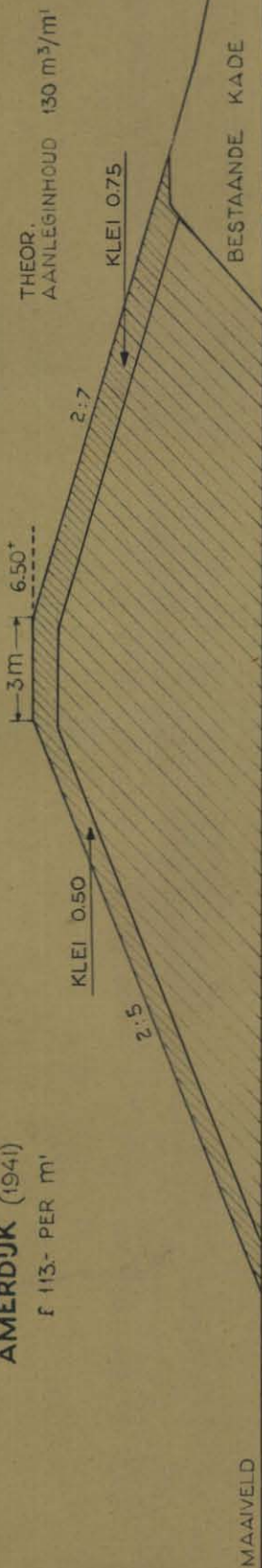
2e. De gaul buiten den dijk, waeruit het dijkslichaam is gezogen, is thans van dammen ontdaan, zoodat de eb- en vloedbeweging er vrij spel heeft. Vermoedelijk heeft men dit gedaan om van een vrije loozing verzekerd te zijn en van het periodiek baggerwerk af te komen. Evenwel heeft de gaul bij IN steile 2 m hooge oevers, die thans door den stroom worden uitgekost en brengt zij bij elke eb zóór veel wadland in zee. Een wadverhoging, vooral onmiddellijk voor den nieuwen dijk, is dan ook onvermijdelijk. Afgezien van de onmogelijkheid om spoedig nieuw voorland te winnen, is het tevens duidelijk, dat men binnenkort tot een steenverdediging van den nieuwen dijk zal moeten overgaan of nieuwe groote schaden aan dat kunstwerk zal moeten verwachten.

18 Oct 1943

J.W.

AMERDIJK (1941)
f 113.- PER M'

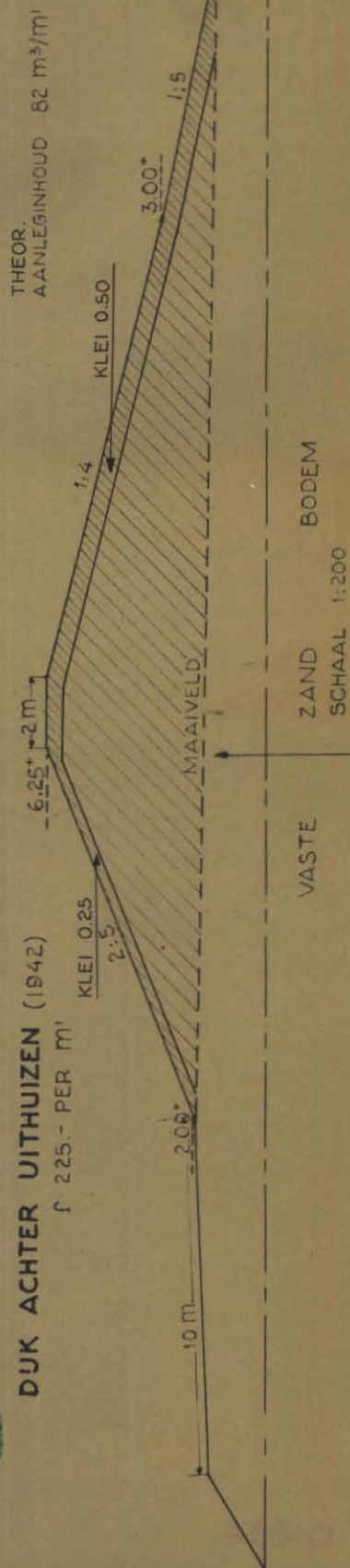
SLAPPE KLEI

SLAP VEEN

ZAND

DUK ACHTER UITHUIZEN (1942)
f 225.- PER M'

VASTE

BODEM

ZANDSCHAAL 1:200

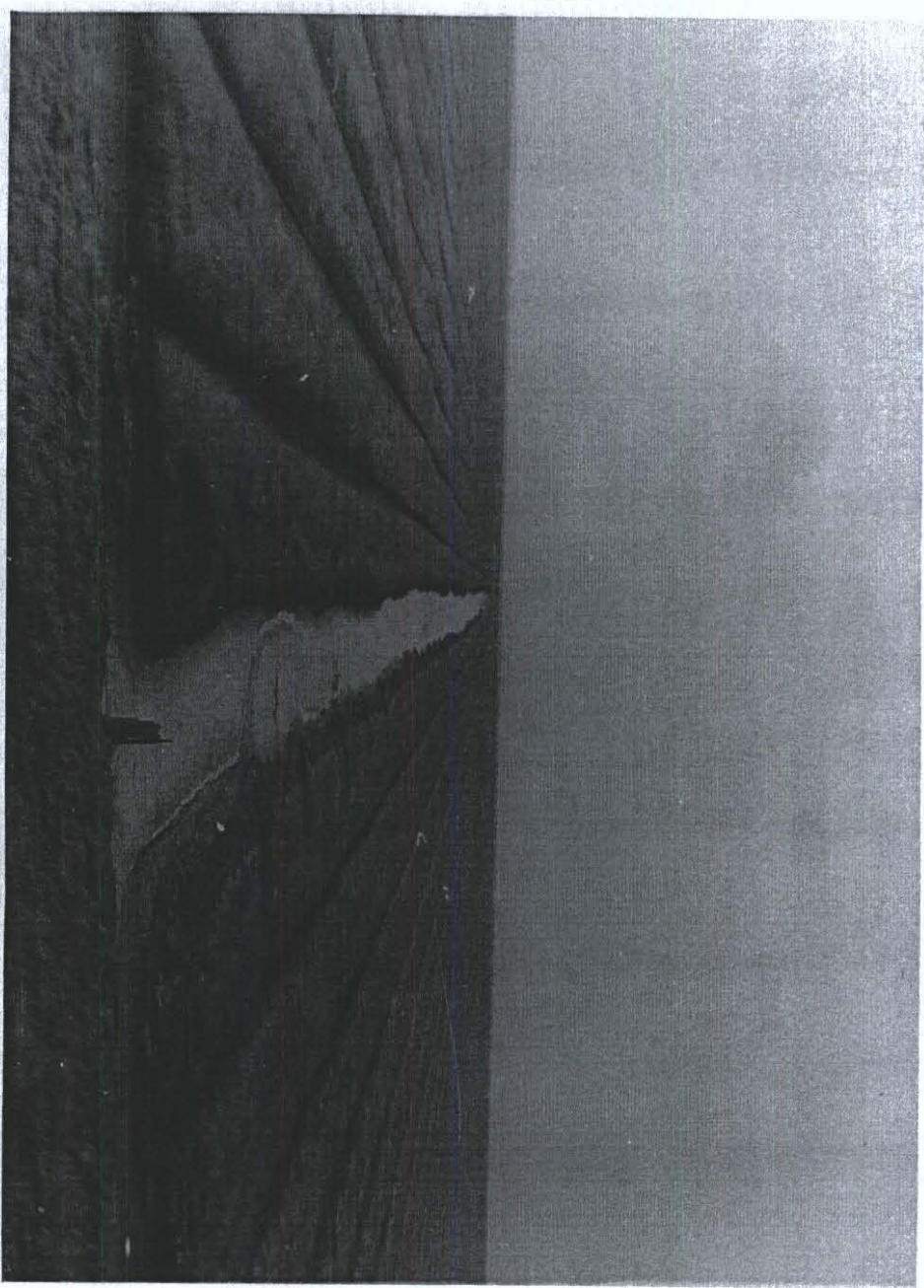
N.A.R.

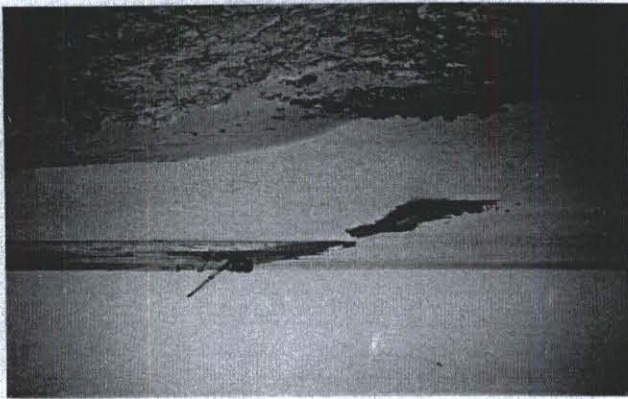
NORMAAL

Kwelder achter Vithuizermeeden.
Sloothbreedte ongeveer 4 m, greppelafstand 5 m.

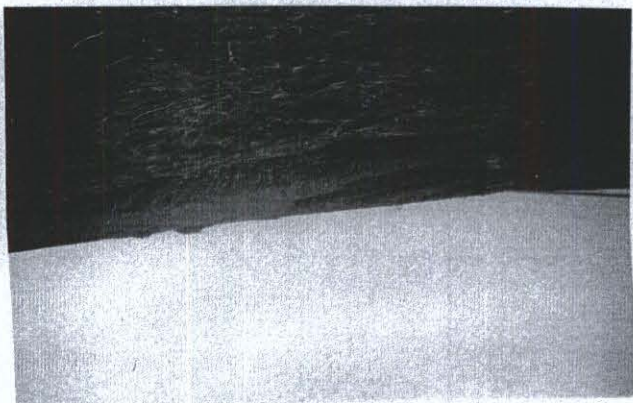
Andere doortocht

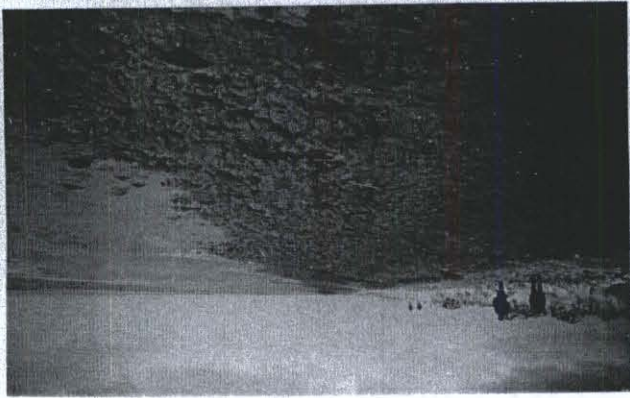
Ben der doortreken van den nieuwen
dijk door vloed van 7 April.

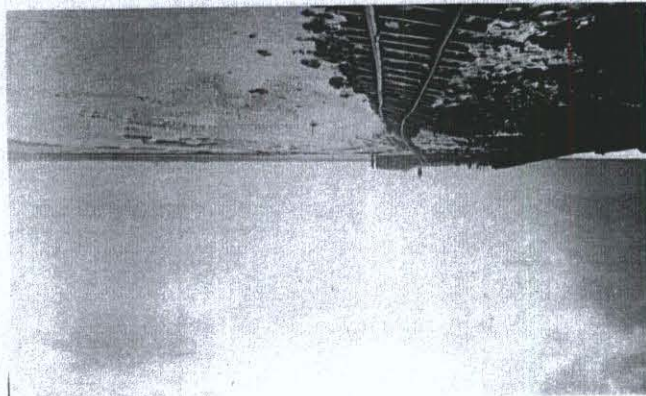
Breuen Gelegem door den vloed van
7 April 1943 in den dijk van den
Lambhorst Haven polder.

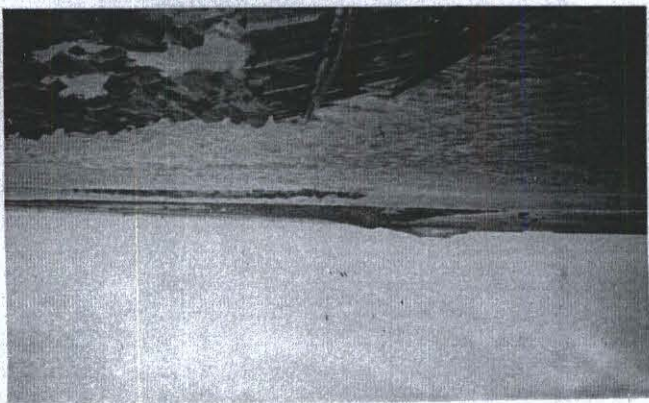
Wegeslagen dekramatte zoden en ver-
nieide top.

Dijkrest na vloed van 7 April.
Binnenzijde.

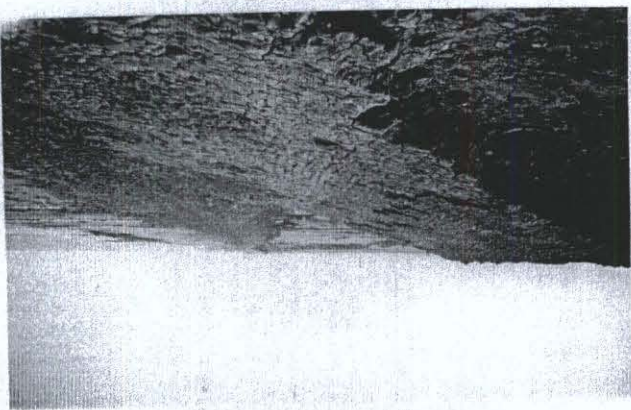
Nog een doorbraak.

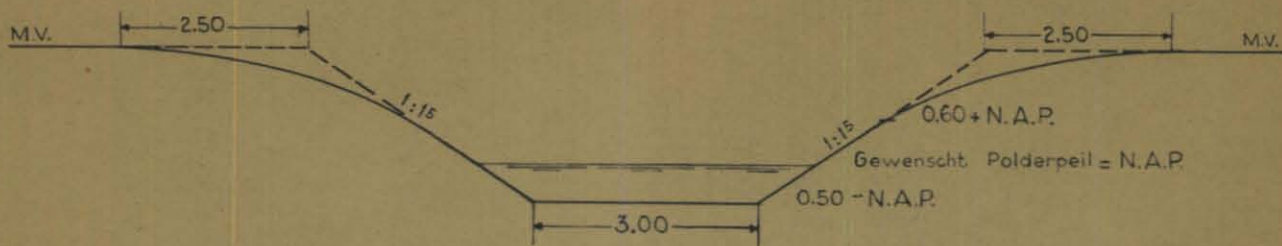
Normale rest na vloed van 7 April 1943.

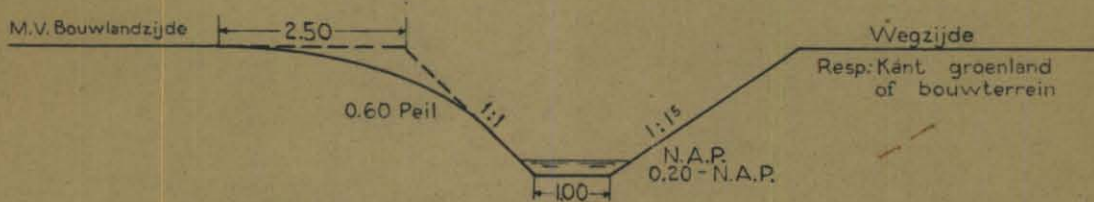
Normale rest na vloed van 7 April 1943.

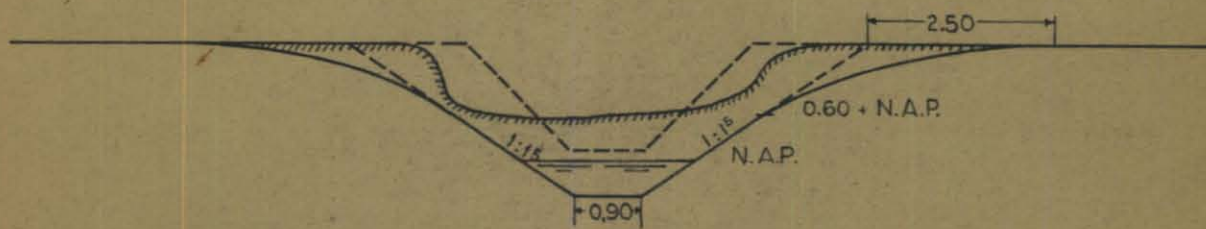
INPOLDERING ACHTER UITHUIZEN - UITHUIZERMEEDEN

KAVELSLOOTEN VOLG. PLAN DOMEINEN.

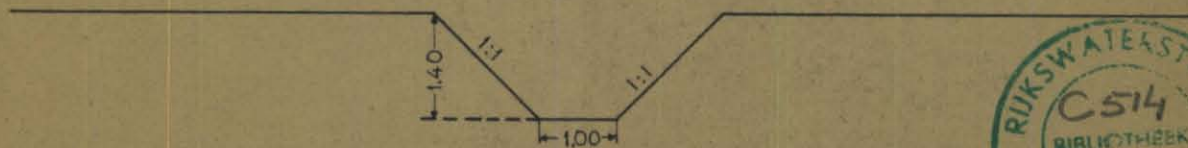

WEGSLOOTEN VOLG. PLAN DOMEINEN.

NORMALISATIE DER BESTAANDE ZWETSLOOTEN VOLG. PLAN DOMEINEN.

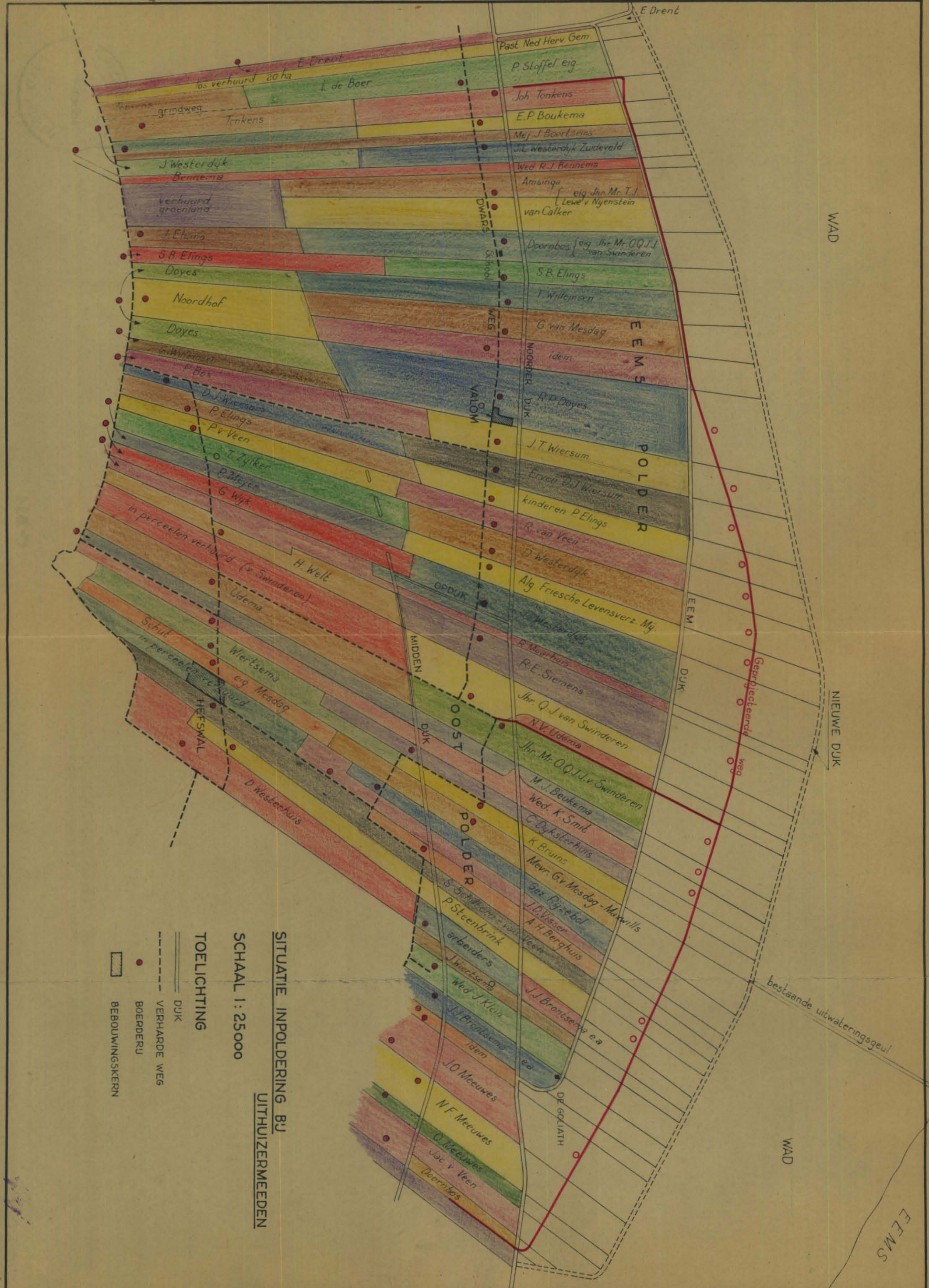
----- NORMALE ZWETSLOOT VOLG. CULT. TECHN. DIENST.

NORMALE ZWETSLOOTEN VOLG. CULT. TECHN. DIENST

SCHAAL 1:100

SITUATIE INPOLDERING BIJ
LITHUIZERMEEDEEN

SCHAAL 1:25000

TOELICHTING

- DIJK
- - - VERHARDE WEG
- BOERDERU
- BEBOUWINGSKERN

Q 514

RIJKSMUSEUM AMSTERDAM
BIBLIOTHEEK
Rijksmuseum Amsterdam
Bibliothek

LIJST VAN BEZITTINGEN DER EIGENAREN, KWELDERS NIET INBEGREPEN.

No.	Eigenaar	Grootte	Woonplaats eigenaar	Gebruikers			
				eigenaar	zoon	pachter	setboer
1	E. Drent	41.55	Uithuizen				
2	Ned. Herv. Gemeente	13.17	Uithuizen				
3	P. Stoffel	53.50	Deventer				
4	J. Tonckens	66.12	Uithuizen				
5	R. P. Boukema	66.65	Groningen				
6	Mevr. J. Boersma e.a.	20.86	Uithuizen				
7	J. L. Westerdijk-Zuideveld	61.50	Uithuizen				
8	Wed. R. J. Bennema e.a.	40.84	Uithuizen				
9	J. F. Me van Heyenstein	55.46	Amsterdam				
10	J. F. Lowe v. Heyenstein	55.72	Amsterdam				
11	Q. J. v. Swinderen	49.93	Loosdrecht				
12	Wed. S. B. Klings	72.69	Uithuizen				
13	T. Willens	51.56	Uithuizen				
14	Gebr. v. Meeding	107.27	Hilversum				
15	R. P. Dojes	116.25	Uithuizen				
16	T. Wiersum	47.23	Uithuizen				
17	D. H. Wiersum	80.08	Engeland				
18	Gen. Klings	33.52	Amsterdam				
19	R. O. van Veen	34.05	Uithuizerveeden				
20	D. Westerdijk	107.20	Usquert				
21	Alg. Fr. Lev. Verz. Mij.	35.12	Loosdrecht				
22	R. Maerhuis e.a.	52.27	Uithuizerveeden				
23	R. E. Siemens	45.—	Uithuizerveeden				
24	Q. J. v. Swinderen	54.—	Loosdrecht				
25	NV. Expl. Sl. Udema	62.50	Gieter				
26	Q. J. v. Swinderen	52.52	Loosdrecht				
27	M. J. Buikema	66.38	Wassenaar				
28	Wed. K. Smit	59.48	Groningen				
29	C. Dijkstraerhuis	28.24	Uithuizerveeden				
30	B. S. Wiersma	26.—	Uithuizerveeden				
31	Mevr. G. v. Meeding	67.52	Hilversum				
32	Gen. Rijzbeol	35.65	Uithuizerveeden				
33	J. D. Visser	16.18	Uithuizerveeden				
34	A. H. Berghuis	32.03	Uithuizerveeden				
35	Wed. J. Schilhorn	44.85	Uithuizerveeden				
36	P. Steenbrink	53.82	Uithuizerveeden				
37	W. Zijlstra	28.—	Uithuizerveeden				
38	J. Moorlach	15.21	Uithuizerveeden				
39	Wed. J. Klein	51.79	Uithuizerveeden				
40	J. J. Brontema e.a.	52.36	Uithuizerveeden				
41	J. O. Meuwes	30.65	Uithuizerveeden				
42	N. T. Meuwes	48.38	Uithuizerveeden				
43	O. Meuwes	30.04	Gieter				
44	Jac. van Veen	42.73	Uithuizerveeden				

UITHUIZERMEEDEEN, 17 Augustus 1943.

Den WelEdelGestrengen Heer Ir. D.R. Mansholt,
Cultuurconsulent
H a r e n .

WelEdelGestrenge Heer,

In aansluiting aan het onderhoud dat de Heer Willemsen en ondergeteekende namens kweldereigenaren gisteren met U mochten hebben en waarbij U ons verschillende bezwaren opnoemde, die diverse instanties meenen te moeten naar voren brengen tegen een uitgifte der ingepolderde gronden aan de vroegere eigenaren, zouden ook wij gaarne onze meening betreffende eenige punten schriftelijk kenbaar maken.

Naar onze meening zijn diegenen, die het Departement van Financiën hebben voorgelicht niet zeer ter zake kundig, of wel ten zeerste bevooroordeeld.

Immers uit Uwe mededeelingen bleek ons, dat men eenerzijds spreekt van een streek met oneconomisch te exploiteeren bedrijven, terwijl verder wordt beweerd, dat boerderijen zijn gesplitst of meer Noordwaarts bedrijfsgebouwen zijn bijgebouwd, naar gelang het belang van de eigenaren zulks meebracht.

Deze twee uitlatingen komen in feite dus hierop neer:

Wanneer door nieuwe inpolderingen de bedrijven zoo langgerekt werden, dat het economisch belang van een goede exploitatie in gevaar kwam, hebben de betrokken eigenaren in meerderheid door splitsing of bijbouw van meer Noordwaarts gelegen schuren dit bezwaar ondervangen, aldus blijkt gevende voor hun taak volkomen berekend te zijn.

Of deze laatste lezing de juiste is kan de overheid gemakkelijk controleeren door:

1e. bij het Boekhoudbureau der Groninger Mij. van Landbouw de gemiddelde bedrijfsresultaten van deze streek aan te vragen,
2e. de gemiddelde opbrengsten per HA te vragen bij de Landbouw Crisis Organisatie, en deze met andere streken en bedrijven te vergelijken.

Naar wij verder meenen te hebben begrepen, wordt het feit, dat dit toekomstig cultuurland ons oude eigenaren volgens recht, billijkheid en traditie toekomt nergens ontkend. Ook het feit, dat inpoldering zonder subsidie vermoedelijk niet tot stand zou komen verandert aan dit standpunt niets. Immers de laatste 20 jaren zijn alle ruilverkavelingen, grondverbeteringen en inpolderingen met subsidie uitgevoerd, maar nooit heeft men daarin een reden gezien om de betreffende gronden te gaan onteigenen en willekeurig aan vreemde mensen te gaan uitgeven.

De onteigening wordt eigenlijk gemotiveerd met de omstandigheid, dat eenige eigenaren uitwonend zijn, dat meerdere bedrijven zijn verpacht, dat vele bedrijven thans al een voldoende grootte hebben, en dat de eigenaren althans gedeeltelijk vrij gefortuneerd zijn.

Hoe echter een Overheidsinstantie deze zuiver persoonlijke motieven als juist kan beschouwen is ons een raadsel.

Zoolang nergens in onze Nederlandsche wetgeving is vastgelegd:

dat een grondbezitter op zijn eigen land moet wonen,

dat een eigenaar zijn land niet mag verpachten,

dat er een limiet is gesteld aan het aantal HAs grond hetwelk iemand mag bezitten, en

dat er een vermogens grens wordt gesteld,

zoolang mogen deze motieven voor de Overheid niet gelden in een incidenteele zaak als deze.

Van de instanties, die het zoogenaamd volkomen met de zienswijze van het Departement van Financiën eens zouden zijn zijnaar wij zeker meenen te weten eenige slechts gevraagd om hun oordeel te geven over een verkavelingsplan van de nieuwe polder zonder meer, dus zonder dat dezen Heeren ooit de zaak in grooter verband is voorgelegd. Het aanhalen van deze meeningen is dan ook zeker misleidend te noemen.

En tegenover de meening diergenen, die alleen maar heil kunnen zien in kleine bedrijven, zooals b.v. de Productie Commissaris voor Groningen meenen wij er op te mogen wijzen dat in het algemeen de grootere bedrijven de grootste opbrangsten per HA opleveren. Bovendien is over de meest gewenschte bedrijfsgrootte nog nooit eenig waardevol bewijsmateriaal aangevoerd, zoodat deze meening voornamelijk een gevoelsquestie is. Tegen dit oordeel kan men evengoed stellen, dat menschen, als b.v. Dr. Mansholt en Dr. Oortwijn Botjes, die beide veel land exploiteeren, voor het algemeen Nederlandsch belang toch zeker van veel grootere waarde zijn en zijn geweest, dan een aantal kleine boeren, die gezamenlijk een veelvoud van hun beider land zouden exploiteeren.

Waar U persoonlijk als vertegenwoordiger van den Cultuurtechnischen Dienst een groot deel der besprekingen indertijd heeft meegemaakt, kunt U zelve het verkapte verwijt van een gebrek aan medewerking bij de eigenaren het beste beoordeelen, terwijl ik U, voor wat betreft de houding der eigenaren tegenover een eventueele ruilverkaveling nog het volgende kan mededeelen.

In den Herfst 1941 had te Warffum een bespreking plaats tusschen de Heeren Ir. Verwey, Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken, Ir. de Kadt, HoofdDirecteur van de Werkverruiming, de Heer Kwast, Rijksinspecteur voor de Werkverruiming in de Provincie Groningen, Ir. Biezeveld van het Technisch Bureau van de Unie van Waterschappen, en de Heer Willemsen en ondergeteekende als vertegenwoordigers der ingelanden.

Daar is inzake de kwestie: "Uitvoerder der werken en draagster der verantwoordelijkheid" volkomen wederzijdsch begrip en klaarheid gekomen. Naar de meening der Heeren Verwey en de Kadet was de oplossing een tijdelijke onteigening. Beide Heeren gevoelden echter de billijkheid, dat de oude eigenaren wederom eerste recht van koop op hun bezit zouden moeten krijgen, waartegenover hunnerzijds de eisch werd gesteld, dat de bedrijven in hun nieuwen staat voor wat betreft ligging en bezetting van gebouwen economisch verantwoord zouden moeten zijn. In volkomen onderlinge overeenstemming is daarop door den Heer Kwast ingesteld de z.g. Commissie Boerma, die voor zoover ons bekend rapport heeft uitgebracht over de toekomstige toestand der diverse bedrijven, en welk rapport U ten bewijze van dit onderhoud bij den Dienst der Werkverruiming wel ter inzage zult kunnen krijgen.

Van een afbreken der onderhandelingen is dan ook geen sprake geweest. Immers de eigenaren waren nog in afwachting van meer definitieve mededeelingen, juist naar aanleiding van deze bespreking en dit rapport, toen voor hen totaal onverwachts de vordering afkwam.

Naar de meening van ons eigenaren is de wijze waarop het Departement van Financiën deze vordering wil doorvoeren dan ook een misbruik maken van een Noodwet tot een doel, waarvoor deze wet allerminst is ingesteld.

Ik verblijf,
namens de ingelanden,
met verschuldigde Hoogachting,

5150

Aan den Heer Commissaris der Provincie Groningen

te

GRONINGEN

Naar aanleiding van de ter visie gelegde stukken, bedoeld in artikel 2 der Wet van den 14den Juli 1904, S.147, wonden de voormalige eigenaren van de onderhavige gronden, thans nog eigenaren van de aansluitende gronden, gelegen in de Rens- en Oostpolder, zich tot U met de volgende bezwaren en opmerkingen.

In de eerste plaats merken wij op, dat hier niet overeenkomstig artikel 1, vierde alinea van bovengemelde wet is gehandeld, omdat reeds in het voorjaar 1942 met de indijking der hierbedoelde gronden is aangevangen. Als gevolg hiervan is de bij ons ingelanden bestaande vrees, dat niet ten volle met onze gerechtvaardigde belangen rekening zal worden gehouden, bewaarheid, zonder dat de gelegenheid is geschapen, dat de hoogst bevoegde instantie hieromtrent uitspraak doet.

Dese onjuistehandelwijze heeft dan ook tot gevolg gehad, dat de Directeur, Hoofd van de afdeling Domeinen, Ir. H. Bakker, den 22 Mei 1942 aan onzen Voorzitter, den Heer Sizens schreef :

"Zoals U bekend zal zijn werden de kweldergronden onder Uithuizen en Uithuismeeden gevorderd op last van den Secretaris-Generaal van Landbouw en Visserij teneinde in het belang van de voedselvoorziening te worden ingedijkt en in cultuur gebracht. Het belang van de voedselvoorziening is dermate dringend, dat alle aandacht thans is gericht de gronden zoo spoedig mogelijk aan dit belang dienstbaar te maken; plannen aangaande de toekomstige uitgifte werden nog niet voorbereid. Dit noemt echter niet weg, dat indien de vroegere eigenaren en gebruikers met betrekking tot de uiteindelijke bestemming der gronden wenschen of nuttige aanwijzingen willen geven, zij dezen ter kennis van den Secretaris-Generaal van Financien kunnen brengen".

Daartegenover laat men het thans voorkomen, zooals blijkt uit de toelichting van het ter visie liggende plan tot indijking, alsof de a.s. concessionaris reeds bij den opzet der werken niet het voornemen koesterde de vroegere eigenaren in de gelegenheid te stellen dese terug te laten kopen tegen taxatieprijs. Dit ondanks het feit, dat de Nederlandsche Regering zich in het verleden steeds op het standpunt heeft gesteld, dat het eigendomsrecht op dese gronden niet zal worden betwist. Ook wordt het belang der bodemproductie in oorlogstijd, waarop de vordering is gebaseerd, niet gediend, omdat bij gebrek aan materialen, aan machines, paarden en arbeiders een andere exploitatie dan door de eigenaren onmogelijk is of tenminste belangrijk lagere opbrengsten zal geven.

Gezien voorts de vaagheid der voorstellen inzake de afwatering en wegenschap nemen wij nog te mogen opmerken, dat ook ten opzichte hiervan het algemeen belang het beste gediend zal zijn, indien de kweldergronden na inpoldering wederom aan de vroegere eigenaren worden toegewezen. Immers hierdoor zal een goede samenwerking gewaarborgd worden tusschen de nieuwe polder en de bestaande aangrenzende waterschappen, hetgeen de algemeene productiviteit zeker ten goede zal komen. Is dit niet het geval, en vooral bestaat bij ons deze vrees, indien de bij geruchte vernomen voornemens tot stichting van kleine bedrijven in den nieuwen polder juist zijn, dan zal er steeds een tegenstelling bestaan in belangen. Om dese redenen, alsmede ter behartiging van de belangen van de voedselvoorziening in oorlogstijd, waarop de vordering is gebaseerd, nemen wij dan ook te mogen aanbringen op een teruggave der gronden aan de oorspronkelijke bezitters.

Ofschoon het volgende naar een waterschapsrestitie is, en hierop dus door het Bestuur van de Renspolder wel zal worden gewezen nemen wij als ingelanden van deze Renspolder toch ook er op te mogen wijzen, dat het nu eerst ter visie gelegde plan geen nauwkeurig omschreven regeling bevat die de afwatering van de ons overblijvende gronden op dezelfde wijze verzekert als tot op heden het geval is. Eveneens is het niet bekend welke financiële en technische gevolgen de voorgestelde regeling voor deze gronden zal hebben. Dit komt te meer, aangezien wij van meening zijn, dat het onbillijk zou zijn onze goede waterloosing te verslechteren en bovendien verzwaarde financiële eischen aan onze oude gronden te stellen na de tot standkoming van den nieuwen polder.

Wij hebben hiervoor tenaar reden, maar bij ons geen zekerheid bestaat - gezien de wijze van aanleg van den nieuwen polder - dat de zorg voor de bestaande polder, die onze gronden moet beschermen, nog verminderen. Immers, als gevolg van de tijdsomstandigheden heeft naar onze meening het gebrek aan arbeiders en materialen er toe geleid dat de vrees om niet tijdig voor het winterseizoen gereed te komen den uitvoerder heeft gecoopt minder zorg te besteden aan een

zorgvuldige uitvoering van den nieuwen zeedijk. (scherven, aantrappen en bezodding)

Daarnaast wordt in het voorgestelde indijkingsplan geen financiële en technische regeling ontworpen ten aanzien van het gebruik van de verharde wegen, die thans bij ons in onderhoud zijn. Dit achten wij onbillijk, aangezien de toekomstige poldergebruikers van onze wegen gebruik zullen maken. Dit betreft eveneens het onderhoud van nieuw aan te leggen wegen binnen ons territorium, welke op ons wegennet zullen aansluiten.

De kwestie van de behoeven van een behoorlijk peil voor onze gronden gelegen in den Kemspolder, zullen wij gerne aan het Bestuur van deze polder overlaten, maar wij meenen toch te mogen opmerken, dat het vreemd woudest, dat de a.s. concessionaris zonder meer beweert, dat het meest gewenschte peil 0,50 - N.A.P. moet bedragen, terwijl dit polderpeil toch op advies van Twee deskundigen door het besluit van Eed. Staten van 20 Juli 1933 nr. 131, is vastgesteld op 0,32 - N.A.P. Wij wanschen dan ook slechts te verklaren, dat wij ons geheel aansluiten bij de technische bezwaren, die door het bestuur van de Kemspolder zijn of zullen worden ingebracht tegen de voorgestelde afwateringsplannen, en waarbij onze oude gronden zullen moeten spuien op een polder, die geen mechanische of zelfs maar een natuurlijke bevaling bezit.

In dit verband wanschen wij U verder nog te wijzen op een onjuiste bewering in de stukken, waar staat, dat de oude ingelanden bij monde van den Hr. Siemans hebben beweerd, geen belang meer te hebben bij een gemeenschappelijke bevaling. Wij hebben slechts verklaard, dat het ons onmogelijk is om in te gaan op gemeenschappelijke bevalingsplannen, zoolang wij niet precies weten, hoe en op welke wijze de nieuwe polder zal worden uitgegeven en gekultiveerd. Deze houding zal toch moeilijk anders dan volkomen gebillijkt kunnen worden. Immers, voordien weten wij gezamenlijk, welke regenschap wij in het geheel zullen krijgen, en met welke financiële offere een en ander gepaard zal gaan.

Ten aanzien van de bescherming onder oude gronden tegen de zee merken wij op, dat de a.s. concessionaris het onderhoud van den nieuwen zeedijk wel zeer oppervlakkig heeft beschouwd. Immers, wanneer de gebruikelijke methode wordt gevolgd, zijn ook wij afhankelijk van de zorg, welke hiernaar door de nieuwe grondgebruikers zal worden besteed. Hiervoor koesteren wij bezorgdheid, ondanks alle toezicht welke hierop van Overheidswege mogelijk is. Daarom moet de uitvoering van landaanwinningswerken tot een diepte van minstens 300 m in de concessievoorwaarden als een noodzakelijkheid worden beschouwd. Hier komt nog bij dat de - indien de geruchten juist zijn - kleine te stichten bedrijven geen voldoende mogelijkheid zullen bieden voor het houden van een voldoende aantal schepen (waarvan het redement in normale tijden uit anderen hoofde weinig aantrekkelijk is) voor de instandhouding van een goede grasmat. Het is tot op heden een groot voordeel geweest dat wij eigenaren over voldoende gronden, schepen, vee en paarden voor een voldoende dijksbewaarding konden beschikken.

Naar den-lve door de onstandigheden de constructie van de dijk te wanschen overlaten, en geen zekerheid is gesteld ten opzichte van degelijk onderhoud, meenen wij vooral bewaar te moeten maken tegen een voorgewonen afgraving der Kemspolderdijk tot 4,12 m + N.A.P.

In verband met het voortschrijden van den tijd bestaat het gevaar, dat de a.s. concessionaris reeds spoedig zal overgaan tot werken, die met de onsluiting, afwatering en verkeveling van den nieuwen polder verband houden en die zonder ingrijpen van de bevoegde instantie de belangen van ons oude ingelanden blijvend zullen schaden. Rekening houdende met de belangen der bodemproductie in oorlogstijd verzoeken wij U dan ook te willen bevorderen, dat in de vergunning tot indijking wordt opgenomen :

a. de clausule dat de geleverde gronden na de inpoldering zoo spoedig mogelijk worden toegewezen aan ons vroegere eigenaren tegen een door de grondkeur goed te keuren taxatieprijs, zulke onder het motief, dat hierdoor het belang der bodemproductie in oorlogstijd het beste wordt gediend;

b. een regeling, welke de afwatering en waterinlaat van de Kemspoldergronden onbepaald verzekert;

c. de stichting van een bevalingsinrichting, welke tevens dienstbaar wordt gemaakt aan de afwateringsbelangen van de achtergelegen gronden in overleg met het Bestuur van den Kemspolder en eventueel dat van den Uithuizerpolder, en waarvan de technische inrichting en de financiële regeling de goedkeuring zal behoeven van de bevoegde instanties;

d. een technische en financiële regeling van het gebruik der bestaande en nieuw aan te leggen wegen in den Kemspolder, welke de goedkeuring zal behoeven van de bevoegde instantie;

e. de clausule, dat door den concessionaris een verkavelingsplan wordt opgesteld hetwelk rekening houdt met de wanschen der toekomstige eigenaren onder a bedoeld, en de goedkeuring moet hebben verkregen van de bevoegde instantie;

f. de clausule, dat niet tot eenige afgraving van den Kemspolderdijk wordt overgegaan, dan nadat hiervoor de goedkeuring van het betreffend polderbestuur zal zijn verkregen;

g. de clause, dat vóór den nieuwen dijk intensieve landaanwinningswerken zullen plaats vinden door den concessionaris ter beveiliging van den zeedijk, dan wel dat aan het nieuw op te richten waterschap de bevoegdheid wordt verleend tot de uitvoering van landaanwinningswerken over een diepte van 300 m over te gaan, voor zoover deze passen in de plannen van den concessionaris, en indien deze zelve hiertoe niet bij machte is.

Daarnaast verzoeken wij U beleefd om te bevorderen dat in verband met het vorenstaande voorloopig slechts vergunning wordt verleend tot den aanleg van den nieuwen zeedijk en dat belet wordt dat met de overige werkzaamheden wordt aangevangen, voordat de bevoegde instantie zich omtrent de punten a t/n g heeft uitgesproken.

Het gaat ons inziens niet aan, dat, als gevolg van een uitvoering vóórdat de concessie is verleend, de belangen van ons ingelanden worden geschaad en werkzaamheden plaats vinden, welke niet passen in een achteraf te verleenen concessie, waarin tegemoet is gekomen aan onze gerechtvaardigde bezwaren, zooals deze zijn aangegeven in het voorgaande en zijn samengevat onder de punten a t/n g.

Hetwelk doende, enz.
namens de ingelanden,

(get.) Onleesbaar,

Voorzitter.

Secretaris.

Uithuizen
Uithuizermeeden

28 Augustus 1943.

UITTREKSEL GRONINGER LANDBOUWBLAD

van 15 December 1940.

De gemiddelde inkomsten per ha over 1931 t/m 1940 hebben bedragen voor verschillende strekken van Groningen :

	bruto-opbrengst	bruto - winst
centrale weidestreek.....	f 273,95	f 89,44
noordelijke bouwstreek	" 326,28	" 104,43
noordelijk Westerkwartier	" 302,96	" 98,73
centrale bouwstreek	" 284,95	" 84,81
Klein Oldambt	" 285,89	" 90,41
Nieuw Oldambt	" 293,94	" 90,81
Oud Oldambt	" 276,99	" 69,78
Woldstreek	" 265,82	" 73,47

Voor de 9 jaren tusschen 1931 en 1940 bedroegen deze cijfers voor de noordelijke bouwstreek gemiddeld :

	bruto-opbrengst	bruto-winst
1931/1932	f 218,02	f 3,63
1932/1933	" 257,39	" 50,38
1933/1934	" 328,52	" 124,49
1934/1935	" 334,97	" 121,10
1935/1936	" 295,38	" 85,14
1936/1937	" 332,55	" 114,10
1937/1938	" 334,36	" 103,26
1938/1939	" 374,30	" 135,13
1939/1940	" 461,06	" 209,93

Om na te gaan wat de schuldvrije eigenaren gemiddeld als belooning voor hun arbeid en risico hebben genoten, moet de "bruto-winst" worden vermeerderd met een bedrag voor vrije woning en worden verminderd met de rente van de gemiddelde verkoopswaarde per ha bekuils land en met de rent van het bedrijfskapitaal.

Rekent men voor vrije woning f 10.- per ha, de rente van den verkoops prijs 4% van f 3000 = f 120.-, de rente van het bedrijfskapitaal 5% van f 200 = f 10.-, dan is de belooning voor den arbeid in de periode 1931-1940 dus gemiddeld geweest $f 104,43 + 10 - 120 - 10 = - f 15,57$ per ha

In 1931/1932 was dit : - 3,63 + 10 - 120 - 10 = - f 123,63 per ha
 In 1939/1940 : 209,93 + 10 - 120 + 10 = + f 89,93 per ha

Year	Value	Unit
1931/1932	123,63	- f
1932/1933	123,63	- f
1933/1934	123,63	- f
1934/1935	123,63	- f
1935/1936	123,63	- f
1936/1937	123,63	- f
1937/1938	123,63	- f
1938/1939	123,63	- f
1939/1940	89,93	+ f

Year	Value	Unit
1931/1932	123,63	- f
1932/1933	123,63	- f
1933/1934	123,63	- f
1934/1935	123,63	- f
1935/1936	123,63	- f
1936/1937	123,63	- f
1937/1938	123,63	- f
1938/1939	123,63	- f
1939/1940	89,93	+ f

